

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Антонова В.О.

студентка,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ ХАРКОВА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Харків – в минулому перша столиця Радянської України 1917-1934 років, одне з найбільших промислових та культурних міст СРСР. На прикладі Харківських архітектурних споруд можна спостерігати зміни стилю вітчизняної архітектури на початку ХХ століття. До нових тенденцій у світовій архітектурі поступово призвело те, що в будівництво почали використовувати метал, залізобетон та габаритне скло в період ХІХ–ХХ століть. Так відбувся перехід від конструктивного модерну до конструктивізму у 1910-1920-ті роки.

Будівлі конструктивного модерну у 1910-ті роки поступово позбавляли від ліпного декору, в результаті чітко проявлялася конструктивна основа будівлі. Після Першої світової війни та Жовтневої революції (1917) у сфері мистецтв з'явилася індустріальна естетика, чиста геометрична форма, яка була найбільше придатна для виробництва. На межі ХІХ–ХХ століть помітне поєднання конструктивного модерну та конструктивізму, незважаючи на звернення конструктивістів про розрив буржуазного стилю. Це обумовлено тим, що пошуки стилю, який здатен виразити новий конструктивний зміст, відбувалися ще в дореволюційний період. Першими архітекторами були саме громадяни. В місті Харків – це А.М. Гінзбург, Л.К. Тервен, В.А. Естровіч, М.І. Дашкевіч та інші).

В проєктах та будівлях деяких архітекторів проявлялася, так звана, своєрідна архітектура «протоконструктивізму». Це була стадія переходу від конструктивного модерну до конструктивізму. Цей перехід був обумовлений тим, що у всій Європі під впливом розвитку промислової архітектури підсилювались раціоналістичні тенденції і в результаті цього з'явилася нова течія – функціоналізм, що надала перевагу функціям та конструкціям.

Прихильники функціоналізму пропагували повну відмову від декору, використання лише простих геометричних форм, відмову від симетрії. Ці нові канони архітектури, що зародилися в епоху модерну, відрізнялися від класицизму, еkleктики XIX століття. Інженери Харкова активно приймали участь у швидкому оновленню архітектурних споруд та швидко з'явилися залізобетонні каркаси, перемички великих прольотів, за допомогою яких створювали великі отвори, еркери так балкони, часткові нависання верхніх поверхів над нижніми, тобто повна асиметрія, спрощення геометрії, знищенні криволінійних форм. Декор набував простої форми, геометрії, ущільнення, подрібнювався і в результаті зовсім зник з архітектурних споруджень.

Стиль «протоконструктивізм», який характерний для Харкова, зберігся в будівлях, навіть, до наших днів.

Конструктивізм (початок 1920-х років – 1933). Після Жовтневої революції почалися пошуки стилю, який би міг відобразити директивні зміни в державному мисленні, соціальній політиці та житті в рамках комуністичної доктрини «нової людини». Цей стиль був створений групою архітекторів у 1920-х роках, які видали журнал під назвою «Сучасна архітектура», теж були випущенні студенти, які були виховані новою методикою викладання.

Моїсей Яковлевич Гінзбург виступив новим ідеологом та написавши книгу «Сталь і епоха». Група конструктивістів «Об'єднання сучасних архітекторів», до яких належали: молоді архітектори Іван Леонідов, Георгій Вегман, Михайло Барщ, Григорій Бархин, брати Олександр, Віктор і Леонід Весніни.

В терміні «конструктивізм» висувався принцип раціоналізму, тобто розуміння літературного твору як певної раціонально-логічної конструкції. У мистецтві і дизайні цей термін використовували авангардні радянські художники виникали в багатьох районах країни. В. Татлін, А. Родченко, Л. Попова, В. Степанова, брати В. і Г. Стенбергі. Через нові композиційні прийоми змінився характер соціального буття. Конструктивісти вважали, що за допомогою архітектури можна «конструювати життя», в результаті чого можна по-новому організувати житлове середовище. Вони також заперечували, що нібито вже поняття «стиль» в минулому та створювали новий «метод», як зазначив С.О. Хан-Магомедов, неминуче оформився в стиль з визначеними впізнаваними формально-композиційними ознаками.

Архітектура конструктивізму повинна контрастувати з дореволюційною еkleктикою та модерном та уособлювати ідеологію «буржуазних класів».

У стилі конструктивізм працювали багато харківських архітекторів, серед яких: В.К. Троценко, Я.А. Штейнберг, Г.А. Яновіцкій, А.Г. Мордвінов, П.Ф. Альошина, А.А. Тацій, Е.А. Лімарь, Б.П. Гріцевській, І.І. Малоземов, А.С. Сановіч, А.М. Касьянов, Л.К. Лоповок, І.Ф. Мілініс, Е.П. Гамзе, а також А.Н. Бекетов, В.А. Естровіч, Г.Д. Іконніков, П.З. Крупко, В.І. Богомолов, М.А. Зеленін, І.Г. Таранов-Білозеров, А.В. Лінецькій, М.Ф. Покорний, А.Г. Молокін та інші архітектори старшого покоління. Сформувалися творчі угруповання, які висловлювали свої думки та погляди на перспективу розвитку міста.

У 1930ті роки архітектори старшого покоління (А.Н. Бекетів, А.В. Лінецькій, В.А. Естровіч, М.І. Дашкевіч і ін.) продовжували проектувати в стилістиці конструктивного і класичного модерну, неоренесансу, неокласицизму.

Конструктивізм поступово йшов до кризи на кінець 1920-х років, через низьку якість будівництва та через невдоволення населення некомфортними умовами життя в будинках «нового побуту». У 1925-1933 роках відбувається перехід від конструктивізму до конструктивного арт деко.

Харків стали називати «сірим містом» через похмуро-сірий колір теразитової штукатурки конструктивістських фасадів. У 1925-1927 роках з'явився постконструктивізм, який повернув класицистичні елементи на фасади будівель. Водночас зводилися архітектурні споруди в стилі конструктивного арт деко, який зародився в США і Європі ще в 1910-х роках під впливом кубізму як альтернативи неокласицизму і позначився в архітектурі з 1920-х років.

Арт деко як симбіоз двох принципово різних напрямків – раціоналізму і класики – в той час був дуже популярний в США і деяких країнах Європи. Це не могло не вплинути на радянську архітектуру, так як міжнародні зв'язки архітекторів все існували, незважаючи на кардинальну відмінність соціально-політичних систем держав.

Конструктивізм практично припинив існувати в СРСР з 1933 року. Споруди, які будували, вже коригувалися в процесі самого будівництва під впливом нових вимог. Так конструктивістські фасади «накладні» рустовки класицистичні карнизи, міжповерхові пояси та стилізовані колони. З 1925 року в Харкові стали з'являтися будівлі в стилі чистого конструктивного арт деко.